

1

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו

לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן

בעניין: מורן גדעון

התובע ע"י ב"כ עו"ד יואל פרייליך ואלעד י. אגבר

נגד

1. ציקי פוקס

2. אקסידו תעשיות מזון בע"מ

הנתבעים ע"י ב"כ עו"ד אמנון חלד

1

2

פסק דין

3

4 בתביעה זו מתעוררת השאלה האם ביטול עסקה בשל מלחמת לבנון השנייה מהווה
5 סיכול העסקה. מדובר בתביעה לתשלום בגין שירותי בנקאות השקעות ותיווך
6 שסיפק התובע לנתבעים בקשר עם עסקת רכישת מניות השליטה בחברה הציבורית
7 זנלכל בע"מ (להלן: **חברת זנלכל**).

8

9 בשנת 2006 נחתם הסכם בין בעלי השליטה בחברת זנלכל לבין הנתבעת 2 לרכישת
10 מניות השליטה בחברת זנלכל ע"י הנתבעת 2, אולם בסופו של דבר העסקה לא יצאה
11 לפועל. הנתבעים טוענים, כי לצורך מימון ההתקשרות לרכישת מניות השליטה
12 בחברת זנלכל, התקשרו עם חברה שוויצרית (להלן: **החברה השוויצרית**) לצורך
13 מימון רכישת המניות (להלן: **עסקת המימון**), אולם עקב מלחמת לבנון השנייה,
14 חזרה בה החברה השוויצרית מהתחייבותה, ולכן העסקה לרכישת מניות השליטה
15 בחברת זנלכל (להלן: "העסקה") סוכלה, וכתוצאה מכך הם אינם חייבים בתשלום
16 דמי תיווך לתובע.

17

18

19

20

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן****1. רקע הדברים**

1 התובע עוסק, בין היתר, במתן שירותי בנקאות השקעות. הנתבעת 2, אקסידו
2 תעשיות מזון בע"מ (להלן: **הנתבעת 2**), היא חברה פרטית העוסקת בשיווק מזון.
3 הנתבע 1, מר פוקס, הינו מנהלה של הנתבעת 2 ובעל השליטה בה.
4

5
6 ביום 3.6.06 נחתם בין התובע ושותפו לבין הנתבעת 2 הסכם שעל פיו התובע יהא
7 זכאי לקבל תשלום כולל בגובה 4% מסכום העסקה לרכישת מניות חברת זנלכל
8 (להלן: **דמי תיווך**) במידה ותתקבל החלטה חיובית ע"י הנתבעים לחתום על העסקה
9 (להלן: **הסכם התיווך**).

10
11 ביום 20.7.06 נחתם הסכם בין בעלי השליטה בחברת זנלכל לבין הנתבעת 2 לרכישת
12 מניות השליטה בחברת זנלכל ע"י הנתבעת 2 (להלן: **הסכם הרכישה**). הנתבעים
13 טוענים כי המימון לעסקה אמור היה להגיע מהחברה השוויצרית. לטענתם, בשל
14 העובדה שהחברה השוויצרית שאמורה הייתה לממן את הרכישה חזרה בה
15 מהסכמתה לאור מלחמת לבנון השנייה, לא נכרת הסכם ולכן התובע אינו זכאי
16 לדמי תיווך.

17
18 יצוין, כי ביום 20.8.06 פרסמה חברת זנלכל, בדוח מידי לבורסה, כי הסכם הרכישה
19 לא הושלם עקב "**הפרתו היסודית על ידי הקונה**", ואין מחלוקת בדבר העובדה
20 שבסופו של דבר העסקה לא יצאה לפועל. אולם התובע טוען כי עם חתימת הסכם
21 הרכישה למעשה התגבשה באופן סופי זכאותו לקבלת דמי התיווך על פי הסכם
22 התיווך, בסך של כ-2.5 מיליון ₪, וכי אין באי העברת המימון ע"י החברה
23 השוויצרית, או באי השלמת עסקת הרכישה, כדי לבסס פטור לנתבעים מתשלום
24 דמי תיווך.

25
26 לאור העובדה שמדובר בטענה משפטית הורית לצדדים לסכם בשאלה האם עסקת
27 הרכישה סוכלה ואם סוכלה, מה ההשלכה של הסיכול על מעמדו של התובע.
28

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן****2. תמצית טענות הצדדים**

1
2 **התובע טוען** כי אין לקבל את טענת הנתבעים לפיה אי העברת המימון ע"י החברה
3 השוויצרית בגין מלחמת לבנון השנייה הביאה לסיכול הסכם הרכישה, ועל כן על
4 הנתבעים חייבים לשלם לו את דמי התיווך כפי שסוכם בהסכם התיווך. זאת,
5 ממספר טעמים. ראשית, טוען התובע כי אף לגרסת הנתבעים, הם ידעו לפחות
6 שמונה ימים עובר לחתימת הסכם הרכישה כי המימון מהחברה השוויצרית לא
7 יתקבל. זאת לאור העובדה שביום 12.7.06 שלחו הנתבעים מכתב לחברה השוויצרית
8 בו הם מתריעים בפני החברות הזרות על כך שעל אף שהמועד האחרון להעברת
9 המימון קרוב טרם הועבר לידיהם סכום כלשהו כמתחייב. התובע טוען, כי למרות
10 זאת התקשרו הנתבעים בהסכם הרכישה ביום 20.7.06. התובע טוען כי מאחר
11 שהנתבעים ידעו מראש או היו יכולים לדעת מראש כי הכספים למימון הרכישה לא
12 יועברו אליהם לצורך מימוש הסכם הרכישה, הם אינם עומדים בתנאים הקבועים
13 לסיכול חוזה בסעיף 18 לחוק החוזים תרופות.

14
15 כן טוען התובע, כי התניית רכישת המניות בחברת זנלכל בקבלת מימון ממקור
16 חיצוני כלשהו לא צוינה בהסכם הרכישה. בסעיף 3.7 להסכם הרכישה אף הצהירה
17 הנתבעת כי "הקונה היא בעלת היכולת הפיננסית להתקשר בהסכם זה, ולרכוש את
18 המניות הנמכרות בתמורה להסכם זה".

19
20 התובע מוסיף וטוען, כי אי העברת המימון ע"י החברות הזרות אינו הופך את קיום
21 העסקה לבלתי אפשרית, וכי היה על הנתבעת לפעול לקיום התחייבותה בדרך
22 חליפית ולפעול במישורים נוספים אחרים להשגת המימון הנדרש, וגם מסיבה זו אין
23 לקבל את טענת הסיכול.

24
25 עוד טוען התובע כי גם אם החברה השוויצרית תוכל לטעון להגנת הסיכול כנגד
26 הנתבעים, הרי שהגנה זו אינה עוברת לחוזה בין הנתבעים לבין חברת זנלכל. כלפי
27 חברת זנלכל הנתבעים הפרו את חוזה הרכישה ללא כל הגנה. לטענתו, הנתבעים
28 הצהיר בחוזה הרכישה כי יש להם את המימון המתאים, ומשנודע להם כי החברה

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 השוויצרית לא תעביר את המימון הנדרש היה עליהם לפעול להשגת המימון בדרכים
2 חליפיות, או לפחות להכניס סעיף מתנה בחוזה הרכישה.

3
4 התובע מוסיף כי גם אם יקבע כי עסקת הרכישה סוכלה, הרי הסיכול התרחש לאחר
5 החתימה, ולפיכך אינו משפיע על זכותו של התובע לשכרו.

6
7 **הנתבעים טוענים** כי על פי מכתבה של החברה השוויצרית הסכם המימון בוטל
8 בשל: "ההתפתחויות האחרונות באזור שישפיעו על המצב הכלכלי והסיכון הקשור
9 בהשקעות שוטפות." לטענתם מלחמה היא אחד הגורמים המהווה סיכול בהא
10 הידיעה.

11
12 הנתבעים טוענים כי מדובר בעסקת שרשרת מורכבת כאשר עסקת הרכישה מותנית
13 בעסקת המימון. הנתבעים מכחישים את הטענה שידעו עובר לחתימה על סיכול
14 עסקת המימון וכן מכחישים את הטענה לפיה הציגו לתובע מצג לפיו כל סכום
15 הרכישה מצוי בידיהם.

16
17 במקרה זה החברה השוויצרית ביטלה את חוזה המימון בטענת סיכול בשל פרוץ
18 מלחמת לבנון השנייה. לטענת הנתבעים, בנסיבות אלו סוכל למעשה גם ההסכם
19 בינם לבין חברת זנלכל, וכן חוזה התיווך. להלן אבחן האם מתקיימים התנאים
20 לסיכול חוזה בכל אחת מהעסקאות: הסכם המימון, הסכם הרכישה והסכם
21 התיווך. הסכם המימון והסכם הרכישה למעשה מהווים שני שלבים בדרך לביצוע
22 עסקת הרכישה, שכן לצורך כך נחתם הסכם המימון. על כן, על אף שמדובר
23 בעסקאות נפרדות, ויש לבחון לגבי כל אחת מהן האם סוכלה, הרי מדובר בעסקאות
24 שלובות שנסיונות ההפרה של העסקה הראשונה (האם מדובר בסיכול) משפיעות על
25 נסיבות ההפרה של העסקה השנייה. מובן, כי הבדיקה האם סוכלו חוזה הרכישה
26 וחוזה התיווך, תלויה בשאלה האם סוכל חוזה המימון בין הנתבעים לחברה
27 השוויצרית כתוצאה ממלחמת לבנון השנייה.

28

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1

2

3. סיכול חוזה - כללי

3 דיני החוזים נדרשים להתמודד עם הבעיות הנוצרות עקב מאורעות בלתי צפויים
4 המתרחשים בין מועד כריתת החוזה וביצועו בפועל. דין הסיכול קובע מה תהיה
5 השפעתם של אירועים אלו על החוזה. לכאורה, אם רואים באחריות החוזית
6 אחריות מוחלטת, אין לאפשר למפר חוזה להתגונן בטענה של שינוי נסיבות – סיכול
7 חוזה. לכאורה, גם אם סוכלו חוזה המימון וחוזה הרכישה, יכולים היו הנתבעים
8 לשלם לתובע את דמי התיווך. טענתם היא, כי בנסיבות העניין משהחוזים סוכלו,
9 סוכל גם החוזה עם התובע, ומכל מקום אין להטיל עליהם חובה לבצע את החיוב.

10

11

א. טיב האחריות החוזית

12 השאלה עד כמה ובאילו מקרים תכיר שיטת המשפט בסיכול כפוטר או משנה את
13 חיובי הצדדים, תלויה בהכרעה העקרונית באשר לטיב האחריות החוזית. ככל
14 ששמים את הדגש על הסתמכות וקיום חיובים, תהיה נטייה שלא להכיר במקרים
15 של סיכול חוזה כמשנים התחייבויות. אם לעומת זאת, שמים את הדגש על החיוב
16 המוסרי בקיום הבטחות הנטייה תהיה שלא להטיל אחריות על חייב שאינו יכול
17 לקיים את התחייבותו שלא באשמתו. הפטור לחייב בנסיבות של סיכול עולה בקנה
18 אחד עם עקרונות הגינות תום לב וצדק.

19

20 על שאלת טיב האחריות החוזית כעומדת בבסיס ההכרעה מתי לחייב את מי שלא
21 קיים חיוב חוזי לעמוד בהתחייבויותיו עמדו פרופ' גבריאלה שלו, וד"ר יהודה אדר,
22 בספרם המקיף והמעמיק שראה אור בימים אלו, "דיני חוזים – התרופות"
23 (התשס"ט-2009, להלן: **שלו ואדר, התרופות**, שם בסעיף 4.12, בעמ' 113):

24

25 "האם האחריות לקיום ההתחייבויות הכלולות בחוזה היא אחריות
26 מוחלטת.. או שמא מדובר באחריות בעלת אופי גמיש יותר, שקיומה או
27 העדרה מושפע משיקולים של אשמה מוסרית?
28 משאלה כללית זו נגזרות מספר שאלות משנה בעלות חשיבות מעשית.
29 ראשית, נשאלת השאלה אם אי-קיום הוראה שבחוזה הוא סוף פסוק
30 בבירור שאלת אחריותו החוזית של החייב או שמא זכאי הוא להתגונן

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 **בטענה שאדם סביר בנעליו לא היה מקיים את החיוב בנסיבות העניין.**
 2 שנית, ניתן לתהות אם בקביעת אחריותו של החייב, אין מקום להתחשב,
 3 בין היתר, גם בהתנהגותו של הצג שכנגד, הטוען להפרה...." (הדגשה שלי
 4 – מ' א' ג').

5
 6
 7 נקודת המוצא והגישה העקרונית במשפט הישראלי היא כי האחריות החוזית הינה
 8 אחריות מוחלטת (ראו למשל ע"א Examin S.A 3912/90 **תאגיד בלגי נ' טקסטיל**
 9 **והנעלה איטל סטייל פראררי בע"מ**, פ"ד מז(4) 64, 81 (1993); ע"א 458/93 **פרטין נ'**
 10 **סלומון**, פ"ד מז(5) 537, 541-2 (1993); רע"א 7642/97 **שטרית נ' נוסבאום** פ"ד נג(3)
 11 516, 523-4 (1999) וע"א 4162/02 **רנדור נ' דרור מהנדסים** (1990) בע"מ, פ"ד נח(4)
 12 193, 200 (2004).

13
 14 עם זאת, קיימות נסיבות, בהן על אף אי הקיום לא יחויב המפר לקיים את החוזה.
 15 כפי שציין כב' הנשיא מ' שמגר ברע"א 3577/93 **הפניקס הישראלי חברה לביטוח**
 16 **בע"מ נ' מוריאנו**, פ"ד מח(4) 70, 73 (1994):

17
 18 "האחריות החוזית, ככלל, מבוססת על אחריות מוחלטת. נקטנו לשון
 19 'ככללי' שהרי עקרון תום הלב וקליטת האשם התורם החוזי מכרסמים
 20 באחריות המוחלטת."
 21

22 בספרם, **שלו ואדר, התרופות** (סעיף 4.19 בעמ' 117), מציינים המחברים כי על אף
 23 תפישתה של האחריות החוזית כאחריות מוחלטת קיימים: "כמה מוסדות
 24 משפטיים שיש בהם כדי להחדיר מימד של גמישות וערכיות לדיני החוזים". ביניהם
 25 נכלל מוסד הסיכול. עם זאת, המחברים מדגישים כי סעיף 18, והדין הקיים (להבדיל
 26 מהדין המוצע במסגרת הצעת חוק דיני ממונות (הקודקס האזרחי המוצע), דווקא
 27 מדגישים את היותה של האחריות החוזית אחריות מוחלטת (שם בסעיף 4.16, בעמ'
 28 : (116)

29 "ראית האחריות החוזית כאחריות מוחלטת משתקפת גם בדיני
 30 הסיכול. על פי הדין הנוהג (להבדיל מדיני הסיכול שבהצעת
 31 הקודיפיקציה), אפילו במקרה של סיכול, שבו קיום החיוב אינו אפשרי
 32 בשל אירוע בלתי צפוי ובלתי נמנע, עדיין אין הצד הלא-מקיים פטור

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 לחלוטין מאחריותו החוזית. חוק התרופות פוטר אותו אמנם מחבות
2 בפיצויי קיום ומכפיפות לתרופת האכיפה, אך עדיין רואה בו מפר ומותיר
3 בידי הנפגע את הכוח לבטל את החוזה ולתבוע מהמפר פיצויי
4 הסתמכות".
5

6 דיני הסיכול מתחשבים בנסיבות הגורמות לאי קיום החוזה, על אף הכלל לפיו
7 חוזים יש לקיים הנובע מתפישת האחריות החוזית כאחריות מוחלטת. ההכרה
8 בנסיבות מסכלות נובעת ממגמות מודרניות של דיני החוזים, גישות מוסריות-
9 ערכיות ומעבר לכללים גמישים ועקרונות על כמו צדק ותום לב. (לעניין המתח בין
10 הדוקטרינות וסקירה השוואתית ראו בהרחבה גבריאלה שלו, **דיני חוזים – החלק**
11 **הכללי**, 617 (תשס"ה-2005, להלן: **שלו, חוזים**), וכן ברק מדינה, **"הפרק בדבר סיכול**
12 **חוזה בהצעה לחוק דיני ממונות: פוליטיקה ומשפט בניסוח קוד אזרחי" משפטים**
13 **לו 453 (תשס"ז)**). אריאל פורת, **"חלוקת אחריות במקרה של סיכול חוזה"**, **עיוני**
14 **משפט טז'**, 65, 67 (תשנ"א-1991), מציין לעניין זה:

15
16 "במאה ה-20 עברו דיני החוזים תמורות חשובות. תפיסת החיוב החוזי
17 כחיוב מוחלט נסדקה במישורים רבים. סטנדרטים של מוסר, הגינות,
18 צדק ותום-לב, חלחו לדיני החוזים ברוב שיטות המשפט, בכללן בשיטת
19 המשפט שלנו, אפילו היה הדבר כרוך בפגיעה מסוימת ביכולת
20 ההסתמכות המוחלטת על החוזה. הגנות המפר, שצומצמו מאד בעבר,
21 הורחבו, ובבתי המשפט נתגלתה נטייה לבדוק גם את התנהגות הנפגע,
22 ולא רק את זו של המפר, שעה שבאים לפסוק בשאלת האחריות.
23 התבססה גם התפיסה, שלפיה יש לראות בצדדים לחוזה, במקרים רבים,
24 שותפים ולא יריבים".
25

26 אכן, כתוצאה ממגמות אלו, רוב מדינות האיחוד האירופי מכירות במושג סיכול
27 ופטור במקרים של כוח עליון (ראו: Ole Lando, Hugh Beale, **Principles of**
28 **European Contract Law**, 324 (2000)).
29

ב. דין הסיכול במשפט הישראלי

30
31 דין הסיכול במשפט הישראלי עומד בפתחו של שינוי. דין הסיכול מוסדר כיום
32 בסעיף 18 לחוק החוזים. בהצעת חוק דיני ממונות מוצע שינוי מהותי בתפישת מוסד

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 הסיכול. הכוונה היא לאפשר הכרה במקרים רבים יותר כמקרים של סיכול חוזה.
2 שינוי מוצע זה, על אף שאינו בגדר דין עדיין, משליך על פרשנות הדין הקיים. מגמת
3 שינוי זו ניכרת גם בפסיקה.

4

5 סעיף 18 לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א- 1970 (להלן: "חוק
6 החוזים תרופות") שעניינו "פטור בשל עונש או סיכול החוזה" קובע כדלהלן:

7 "(א) היתה הפרת החוזה תוצאה מנסיבות שהמפר, בעת כריתת החוזה,
8 לא ידע ולא היה עליו לדעת עליהן או שלא ראה ושלא היה עליו לראותן
9 מראש, ולא יכול היה למנען, וקיום החוזה באותן נסיבות הוא בלתי
10 אפשרי או שונה באופן יסודי ממה שהוסכם עליו בין הצדדים, לא תהיה
11 ההפרה עילה לאכיפת החוזה שהופר או לפיצויים.

12 (ב) במקרים האמורים בסעיף קטן (א) רשאי בית המשפט, בין אם בוטל
13 החוזה ובין אם לאו, לחייב כל צד להשיב לצד השני מה שקיבל על פי
14 החוזה, או על פי בחירה כאמור בסעיף 9, לשלם לו את שוויו, ולחייב את
15 המפר בשיפוי הנפגע על ההוצאות הסבירות שהוציא ועל ההתחייבויות
16 שהתחייב בהן באופן סביר לשם קיום החוזה, והכל אם נראה לבית
17 המשפט צודק לעשות כן בנסיבות העניין ובמידה שנראה לו."

18

19 סעיף 18 לחוק החוזים עוסק בצפיות. התנאי הראשון לתחולתו הוא שהמפר, בעת
20 כריתת החוזה, לא ידע ולא היה עליו לדעת או שלא ראה ולא היה עליו לראות מראש
21 את הנסיבות שגרמו לסיכול. בתי המשפט בעבר לא קיבלו את טענת הסיכול גם
22 במקרים "קלאסיים" כמו פגעי טבע, מלחמות והפיכות. כתוצאה מהפירוש שניתן
23 לאפשרות הצפייה בבתי המשפט, לפיו אין דבר שלא ניתן לצפותו בכוח, אין למעשה
24 פסקי דין שקיבלו טענת סיכול, והאחריות החוזית הפכה, בהיבט זה, לאחריות
25 מוחלטת. על מגמה זו נמתחה ביקורת, ובעקבות זאת ישנה הצעה לשינוי בדיני
26 הסיכול במסגרת הצעת חוק דיני ממונות. ג' שלו, חוזים מציינת לעניין זה, בעמ'

27

: 630

28 "גישה נוקשה זו אינה תואמת מגמות מודרניות ליברליות, המשתקפות
29 בגזרות אחרות של דיני החוזים, והתעורר מזמן הצורך בהמרתה בגישה
30 פתוחה וגמישה יותר.... במקביל ובנוסף התגבשה דעה שלפיה השאלה
31 איננה האם ניתן לצפות אירוע מסכל זה או אחר, אלא האם התכוונו
32 הצדדים להתנות על תוצאותיו המשפטיות של אירוע זה ולקבוע הסדר
33 שונה, דיספוזיטיבי לגבי אירוע בלתי צפוי. על-פי דעה זו, שתבוא לידי
34 ביטוי בחוק דיני ממונות, יחליף מבחן הסיכון.. את מבחן הצפיות"

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 נראה כי כחלק מהמגמה להכיר בעקרונות הגינות, תום לב וצדק, כחלק מעקרונות
2 דיני החוזים ניתן למצוא ניצני שינוי גם בסוגית הסיכול.

3

4 כך, בעבר, פגעי טבע נדחו כמבססים טענת סיכול. בעניין ע"א 421/74 ז' שגן נ'
5 מדר, פ"ד כט(1) 44, (16.12.74), דחה בית המשפט טענת סיכול בהקשר של קרה
6 וקבע:

7 תופעת הקרה אינה דבר יוצא מגדר הרגיל שחקלאי אינו יכול לצפותו
8 מראש בשעה שהוא עושה הסכם ביחס לפירותיו... כל אדם וכל שכן
9 חקלאי יודע שקרה או פגעי טבע דומים קורים לא פעם..."

10

11 (עוד ראו ע"א 736/82 כפר חסידים, מושב עובדים דתי בע"מ נ' דוד אברהם, פ"ד
12 לט(2) 490, 494, ניתן ביום 16.6.85 שם נקבע כי גשמים (עונתיים) אינם מהווים כוח
13 עליון).

14

15 מנגד, כב' המשנה לנשיא, מ' חשין, קבע בע"א 345/89 נאות דברת נ' מעליות
16 ישראלופט י.מ.ש. אילן נהול והשקעות בע"מ, פ"ד מו(3) 350, 357, ניתן ביום
17 24.5.92) כי:

18

19 "ראשית, כי לקבלן לא הייתה שליטה על ירידת הגשמים, ושנית, כי
20 גשמים יש שהם מפריעים במלאכת הבנייה. ואולם בה במידה אין
21 להשחית מלים על כך שצידוק זה שהעלה הקבלן לאיחור הינו ריק
22 מתוכן. גשמים שבעתם - ובמידה הראויה והמקובלת - הינם בגדר החזוי,
23 וכפי שכבר אמרנו לעיל, אין הם באים בגדרי הביטוי "סיבות שלקבלן
24 אין שליטה עליהן" כהוראתו בהסכם בין הצדדים. גשמים אלה ידוע היה
25 עליהם מראש - זמנם היה בחורף, וחורף פירושו גשמים - והרי הם בגדרי
26 חישובי הבנייה הרגילים וסדריה. אפשר שונים היו פני הדברים לו באו
27 הגשמים שלא בעתם או שלא כדרכם: שלא כדרכם - לו בעתות של
28 "משיב הרוח ומוריד הגשם" נתקלה השנה במבול - או אף בבן-מבול -
29 משתק מערכות ומציף ערים ושדות; שלא בעתם ושלא כדרכם - לו לעת
30 "מוריד הטל" היה משתבש מזג האוויר "כשלג בקיץ וכמטר בקציר".
31 ולא אמרנו דברים אלה אלא כדי להבחין ולהבדילם, שהמדובר בענייננו
32 לא היה אלא בגשמים מן המניין. " (הדגשה שלי - מ' א' ג').

33

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גוון**

1 אמנם באותו עניין נדחתה טענת הסיכול, כי מדובר היה בשנה שלא הייתה גשומה
2 באופן יוצא דופן, כפי שהיה בעניין **כפר חסידים**, אך ניתן לראות כי גשמים החורגים
3 מהרגיל יכולים היו לבסס טענת סיכול.

4

5 לעניינו, בהקשר של מלחמות, כב' המשנה לנשיא מ' לנדוי, אמנם בהערת אגב, ציין
6 לעניין מלחמת יום הכיפורים (ע"א 715/78 **כץ נ' נצחוני מזרחי**, פ"ד לג (3) 639,643)

7

כי:

8 "שאלה היא לדעתי אם, כל עוד השלום אינו שרוי בין ישראל ובין כל
9 שכנותיה, סכנה של פרוץ מלחמה במועד כלשהו, קרוב או רחוק, אינה
10 קיימת תמיד, כך שבעניני מלחמה ושלום הבלתי צפוי הוא לעולם בגדר
11 הצפוי עבור אדם מישראל"

12

13 (עוד ראו תא (ת"א) 2975/82 **לרר נ' עירית חולון**, פ"מ תשמ"ד (1) 459, 462, שבו
14 נקבע כי מבצע שלום הגליל היה צפוי בכוח ונדחתה טענת הסיכול.

15

16 אולם, גם לעניין זה ניתן להבחין בניצני שינוי. בפסק דין מאוחר יותר שדן במלחמת
17 המפרץ והשפעתה על הסכם למכירת מסיכות אב"ח, קובע כב' השופט אנגלרד, כי
18 דבריו של המשנה לנשיא לנדוי אינם מהווים הלכה, וכי יש לאמץ גישה נוקשה פחות
19 לעניין הצפיות והסיכול (ע"א 6328/97 **עזרא רגב נ' משרד הביטחון**, פ"ד נד(5) 506,
20 517, ניתן ביום 23.11.2000):

21 "הערתי הראשונה היא כי אין לומר שתפיסה זו בדבר צפיות המלחמה,
22 כפי שבאה לידי ביטוי בחוות-דעתו של מ"מ הנשיא השופט לנדוי, היא
23 בבחינת הלכה פסוקה. שני טעמים לדבר זה: ראשית, השופט לנדוי עצמו
24 מציב את העניין כשאלה, שאותה הוא משאיר במפורש בצריך עיון.
25 שנית, בית-המשפט בפרשה זו יצא מן ההנחה כי שאלת הסיכול אינה
26 מתעוררת, משום שהקבלן, בעל החוזה, קיבל על עצמו במפורש את
27 הסיכון של עליית מחירים. לגופו של עניין, **גישתו הכללית של בית-**
28 **משפט זה – כפי שבאה לידי ביטוי בפרשת כץ, על נסיבותיה המיוחדות**
29 **– נראית בעיניי נוקשה מדי. מבחינה עקרונית, יש, לטעמי, לבחון בכל**
30 **מקרה ומקרה את השפעתו של אירוע חריג, כגון פרוץ מלחמה, על**
31 **מהותם של היחסים החוזיים. כלומר, את מבחן הצפיות יש להחיל לא**
32 **על עצם פרוץ המלחמה, אלא על ההשלכות המעשיות של האירוע על**
33 **מהות היחסים החוזיים. לכן מן הראוי היה, בנסיבות המקרה של פרשת**
34 **כץ, לבחון אם עליית המחירים שבאה בעקבות מלחמת יום כיפור הביאה**

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 לכך שקיום החוזה "...שונה באופן יסודי ממה שהוסכם עליו בין
2 הצדדים..." , כלשון סעיף 18(א) לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה),
3 תשל"א-1970. " (הדגשה שלי – מ' א' ג').
4

5 בעניין אחר שהגיע לפניו קבע השופט אנגלרד כי הפקעת מקרקעין מהווה סיכול
6 חוזה מכר למכירת אותם מקרקעין (ע"א 5628/99 נחמה מרקין נ' שרה משה,
7 **יורשת המנוח יהודה משה ז"ל**, פ"ד נו(1) 14, 20, ניתן ביום 5.11.02):

8 "אגע תחילה במסגרת הנורמטיבית שהמקרה הנדון נכנס לתוכה.
9 השאלה היא כאמור מהי השפעתה של הפקעה על חוזה מכר של
10 מקרקעין. לדעתי, ההוראה הקובעת בסוגיה זו מצויה בסעיף 18 לחוק
11 החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970 (להלן – חוק
12 התרופות). קודם כול, בהנחה כי ההפקעה גורעת מן הממכר, הרי היא
13 מונעת מן המוכר את האפשרות של קיום החוזה. נמצא כי מבחינתו
14 ההפקעה היא בבחינת אירוע המסכל את החוזה."
15

16 כב' השופט א' מצא שאיר עניין זה בצריך עיון, וכב' השופט א' ריבלין אמר
17 באמרת אגב כי אינו סבור שבמקרה זה חל סיכול לאור האפשרות לצפות הליכי
18 הפקעה.

19
20 גם מהצעת חוק דיני ממונות עולה מגמה דומה. מבחן הסיכון, שאומץ בהצעת
21 הקודיפיקציה עניינו בשאלה על מי מהצדדים לשאת בנטל של התרחשות סיכון
22 הנובע משינוי נסיבות, אשר ההנחה לגבי התקיימותן עמדה בבסיס ההתקשרות.
23 בהחלטה שניתנה לאחרונה קבעה כב' השופטת ע' ארבל את הסיכון כמבחן לסיכול
24 (רע"א 3126/09 שאול נאחוסי נ' שולמית סתוי, החלטה מיום 20.1.10):

25
26 "לכן איני רואה כל יסוד לטענה כי אי הסדרת ההיתרים על-ידי
27 המבקשת הייתה בלתי צפויה בעת כריתת ההסכם, **אלא לטעמי מדובר**
28 **בסיכון שהמבקש נטל על עצמו בעת כריתת החוזה.** "
29

30 כיוון שהצעת הקודיפיקציה טרם בשלה לכדי חוק מחייב, לא אבחן את מבחן
31 הסיכון במקרה זה, אם כי נראה כי במקרה זה גם מבחן הסיכול היה מביא לתוצאה
32 של סיכול, שכן הנתבעים לא נטלו על עצמם במפורש רו במשתמע את הסיכון לפרוץ
33 המלחמה ובעקבותיה לביטול הסכם המימון. מכל מקום, מהצעת חוק דיני ממונות

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 עולה המגמה לשנות את הדין, כך שדין הסיכול הישראלי יעלה בקנה אחד עם
2 מגמות של ראייה ערכית של ההתקשרות החוזית, שהתקבלו בתחומים אחרים בדיני
3 החוזים.

4

4. סיכול הסכם המימון כתוצאה ממלחמת לבנון השנייה

6 הגיעה העת לומר באופן מפורש כי בהקשרים חוזיים מלחמה אינה בגדר הצפוי, גם
7 באזור כמו אזורנו. עצם האפשרות הקיימת באזור בו לא שורר שלום מלא, כי תפרוץ
8 מלחמה, אינה מביאה צדדים לחוזים לקחת עניין זה במסגרת השיקולים העסקיים
9 שלהם בעת כריתת חוזה. מעבר לעלויות העיסקה המרובות שהדבר יגרור, אין הגיון
10 כלכלי בהסדרת כל התרחישים האפשריים: בהחלט סביר כי לא תפרוץ כלל מלחמה,
11 יתכן, כי גם אם תפרוץ מלחמה היא תהיה מוגבלת בהיקפה ומשכה וכלל לא תשפיע
12 על החיובים החוזיים, אפשרות אחרת היא כי החיובים החוזיים ידחו לתקופה
13 מוגבלת שלא יהיה בה כדי להשפיע על החוזה באופן מהותי, ותרחישים אחרים
14 רבים. מהותו של דין הסיכול, לבחון כיצד אירוע בלתי צפוי בנסיבותיו והיקפו כמו
15 מלחמה, משפיע על החוזה הספציפי. אין הגיון כלכלי בהסדרת כל התרחישים
16 האפשריים מראש. לאור האמור, במקרה זה הודעת החברה השוויצרית כי לא תעביר
17 את המימון בשל מלחמת לבנון השנייה, מהווה סיכול של חוזה המימון.

18

5. סיכול חוזה הרכישה כתוצאה מסיכול חוזה המימון

20 טענתו העיקרית של התובע היא כי הנתבעים ידעו על העובדה שהחברה השוויצרית
21 לא תעביר את המימון, ומשחתמו על הסכם הרכישה, הביאו לידי גמר את העסקה
22 ושכללו את התחייבותם כלפי התובע.

23

24 התובע טוען כי הנתבעים ידעו קודם לחתימת הסכם הרכישה כי החברה השוויצרית
25 אינה עומדת במועדי התשלום. יתכן והיה איחור מסוים עובר לחתימה. אולם, הסכם
26 הרכישה נחתם ביום 20.7.06. מלחמת לבנון השניה החלה ביום 12.7.06, והפעולה
27 הורחבה לאחר מכן. בהחלט ייתכן כי האיחור הראשוני של העברת הכספים ע"י
28 החברה השוויצרית נבע מפתיחת המלחמה, אולם הנתבעים לא ידעו על כך ולכן

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 חתמו על ההסכם. הרי לא סביר כי היו חותמים על הסכם הרכישה כאשר מקור
2 המימון להסכם לא קיים. הנתבעים לקחו על עצמם סיכון בחתימת הסכם הרכישה.
3 הצד השני לעסקה יוכל לטעון להפרה, כאשר טענת סיכול היא טענה קשה לביסוס
4 במשפט הישראלי. למעשה, לטענת התובע היה על הנתבעים להימנע כבר באותו שלב
5 מחתימה על החוזה. לו כך היו נוהגים הנתבעים ממילא לא הייתה קמה להם חובה
6 כלפי התובע.

7

8 הנתבעים היו סבורים כי מדובר בעיכוב זמני בהעברת הכספים ע"י החברה
9 השוויצרית ועל כן חתמו על הסכם הרכישה. החברה השוויצרית הודיעה על הביטול
10 רק במכתבם מיום 4.8.06, וזאת לאחר שיחות בהם ניסה הנתבע 1 לשכנע אותם
11 להמשיך בעסקה, כפי שעולה מאותו מכתב, וכן ממכתב ב"כ הנתבעים.

12

13 כלומר, עסקת הרכישה סוכלה, בעקבות סיכול עסקת המימון בעקבות מלחמת לבנון
14 השנייה. טוען התובע לעניין זה כי על הנתבעים היה לדאוג למקורות מימון חילופיים.
15 טענה זו אין לקבל. כפי שצינתי, אין זה כלכלי או מעשי כי צד לחוזה ייערך לכל
16 האפשרויות הרחוקות של סיכול. על צד לחוזה להיערך לקיום החוזה בנסיבות שהיו
17 ידועות בעת הכריתה ונסיבות מסתברות אחרות. אולם, אין לחייב צד לחוזה
18 להתכונן מראש לכל קטסטרופה אפשרית. בדיוק לשם כך נקבע דין הסיכול.

19

6. השלכת סיכול עסקות המימון והרכישה על זכות התובע לדמי תיווך

21 בהחלטתי הוריתי לתובע להודיע, האם מוסכם עליו כי במקרה שיקבע כי עסקת
22 הרכישה סוכלה, ינתן פסק דין הדוחה את התביעה, ואם לא יגיש סיכומים גם לעניין
23 זה. התובע לא הודיע כאמור, וטען בסיכומיו כי גם אם עסקת המימון סוכלה,
24 ועסקת הרכישה סוכלה, הרי שיכולים היו הנתבעים להשיג מימון ממקורות אחרים
25 ולהשלים את העסקה. עוד טוען התובע כי מכל מקום, גם אם עסקת הרכישה של
26 חברת זנלכל סוכלה, הרי שהסכם הרכישה נכרת ומרגע זה זכאי הוא, התובע, לדמי
27 תיווך.

28

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 טענה זו של התובע אין לקבל. התובע הביא אסמכתאות בהן נקבע כי משהושלמה
2 עסקת מכר מקרקעין, זכאי המתווך לדמי תיווך גם אם העסקה לא יצאה לפועל
3 לאחר מכן. אולם, במקרים בהם עסקה הפסיקה החליטו הצדדים בהסכמה שלא
4 להוציא לפועל את ההסכם, או שאחד הצדדים הפר את ההסכם. אכן, בנסיבות אלו
5 זכאי מתווך לשכרו. המתווך היה הגורם היעיל להתקשרות, נחתם הסכם, ובנסיבות
6 התלויות בצדדים להסכם, ההסכם בוטל או הופר. אם לא יקבע כך, יוכלו צדדים
7 בכל מקרה להודיע על ביטול ההסכם כדי לחסוך את דמי התיווך.

8

9 לא כך הם פני הדברים כאשר מדובר בסיכול. שני הצדדים לעסקת הרכישה היו
10 מעוניינים בה. ממכתבה של החברה השוויצרית עולה כי הנתבע 1 ניסה לשכנעה
11 להעביר את המימון על אף המלחמה שפרצה. במקרה זה הנתבעים לא נהנו מפירות
12 ההתקשרות, ועל כן אין הם חייבים בתשלום דמי תיווך.

13

14 המסקנה היא כי בנסיבות שנוצרו סוכל גם חוזה התיווך. בנוסף, ניתן לעשות שימוש
15 בעיקרון תום הלב ולקבוע כי בנסיבות אלו בהן סוכלו הסכם המימון והסכם
16 הרכישה כתוצאה ממלחמת לבנון השנייה, עמידתו של התובע על מימוש החוזה,
17 אינה בתום לב.

18

19 בעניין רגב נ' משרד הביטחון, עמד כב' השופט אנגלרד על הקירבה הרעיונית בין דין
20 הסיכול בנסיבות של שינוי מהותי בתשתית החוזית לבין הדרישה לתום-לב בביצוע
21 החוזה (עמ' 517-518):

22 **"מתקשר העומד על ביצוע דווקני של החוזה על-אף השינוי המהותי**
23 **שחל בו בשל נסיבות חיצוניות – מתקשר כזה אינו נוהג בתום-לב. לכן,**
24 **למשל, אין לראות התנהגות בתום-לב מצד בעל חוזה הדורש מן הצד**
25 **האחר לקיים את החוזה תמורת המחיר החוזי המקורי אף שעלות**
26 **הביצוע גדלה בשל אירוע חיצוני חריג עשרת מונים. נמצא, כי המוסד של**
27 **סיכול הוא גם ביטוי לעקרון תום-הלב בחוזים....אם נביט אפוא על**
28 **נסיבות המקרה הנדון, הרי נראה כי התוצאות המיוחדות של משבר**
29 **המפרץ הפרסי היו בבחינת יצירת נסיבות שעשו את קיום החוזה שונה**
30 **באופן יסודי ממה שהוסכם עליו בין הצדדים. המסכות שנמכרו היו**
31 **ישנות, תוקפן פג, ולא הייתה כוונה להשתמש בהן עוד במדינת ישראל**
32 **לצורכי הגנת העורף. פרוץ המשבר שינה את הנתונים הבסיסיים האלה,**

בתי-המשפט

א 1072/07

בית-המשפט המחוזי תל-אביב-יפו**לפני: כבוד השופטת ד"ר מיכל אגמון-גונן**

1 ונוצר צורך להשתמש במסכות אלה שימוש נוסף. את הנסיבות האלה לא
2 יכלו המתקשרים לראות מראש ואף לא למונען. יצוין, כי הפרש בין
3 המחיר המוסכם לבין מחירן של חלק מהמסכות שפג תוקפן עלה כדי
4 1,500%.

5
6
7 מטרת הנתבעים הייתה להתקשר בהסכם לרכישת חברה. זו הייתה המטרה לשמה
8 שכרו את שירותי התובע. והנה, בפועל, לא רכשו את החברה בהעדר מימון, וזאת
9 כתוצאה מסיכול חוזי המימון והרכישה בשל מלחמת לבנון השנייה. אם יחפצו
10 לרכוש חברה אחרת, יהיה עליהם להיעזר שוב בשירותי תיווך ולהשיג מימון לצורך
11 כך.

12
13 בנסיבות אלו סוכל חוזה התיווך, ומכל מקום עמידה על מימושו בנסיבות אלו
14 מהווה הפרה של עיקרון תום הלב.

15
16 לאור האמור התביעה נדחית. התובע ישלם הוצאות הנתבעים ושכ"ט עו"ד בסכום
17 כולל של 20,000 ₪ בצירוף מע"מ כדין. סכום זה ישא הפרשי הצמדה וריבית כחוק
18 מהיום ועד התשלום המלא בפועל.

19
20
21 ניתן היום 7 למרץ 2010, כ"א אדר תש"ע, בהעדר הצדדים.

22 המזכירות תשלח העתק פסק הדין לצדדים.
23

24 _____
ד"ר מיכל אגמון-גונן, שופטת